

Digitizálási Stratégia 2017-2025

Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár

(előzetes vázlat)

Tartalom

I. A STRATÉGIAI TERV CÉLJA	2
II. HELYZETELEMZÉS	2
a) a helyismereti gyűjtemény jelene (a gyűjtőköri szabályzat alapján)	2
b) könyvtáron belül végzett digitalizálás múltja és jelene	3
c) MANDA-projekt	3
d) Hungaricana-projekt	4
e) a Könyvtár SWOT-analízise (elsősorban digitális szolgáltatások)	4
<i>Erősségek</i>	4
<i>Gyengeségek</i>	4
<i>Lehetőségek</i>	5
<i>Veszélyek</i>	6
III. VÍZIÓ – JÖVŐKÉP	6
IV. STRATÉGIAI CÉLOK	7
a) Átfogó cél:	7
b) Stratégiai célok	7
V. BEAVATKOZÁSOK	7
a) 1. cél: A könyvtár mint közszolgáltatás a társadalom valamennyi rétege számára időbeli és térbeli korlátozás nélkül egyenlő esélyű hozzáférést biztosítson digitális gyűjteményéhez és szolgáltatásaihoz. 7	7
b) 2. cél: A helyismereti dokumentumok digitalizálása	8
c) 3. cél: Együttműködési rendszer kialakítása más közgyűjteményekkel, a közművelődési intézményekkel, valamint a piaci szereplőkkel – kiadókkal, piaci tartalomgazdákkal, IT fejlesztőkkel – az elektronikus tartalomfejlesztés érdekében	8
d) 4. cél: A könyvtár mint a kutatás, az oktatás, a képzés, az egyéni fejlődés, az élethosszig tartó tanulás eszköze, váljon részévé a társadalomnak. Vegyen részt a kompetenciafejlesztésben, a felzárkózás érdekében szervezzen speciális programokat, a funkcionális és a digitális analfabetizmus leküzdésére, az olvasási és szövegértelmezési képességek fejlesztésére, együttműködve más szervezetekkel, valamint a piaci szereplőkkel (digitalizálást érintő pontok)	9
e) 5. cél: állományvédelem	9
VI. MEGVALÓSÍTÁS	9
a) első ütem: 2017-2018	9
b) második ütem: 2019-2025	10
c) folyamatos tennivalók	10
VII. ÖSSZEGZÉS	10

szépirodalmi dokumentumok kerülhetnek a Somogyi gyűjteménybe. A jelenlegi állomány 8446 darab³ könyvet, 485 kisebb-nagyobb példányszámot megélt illetve folyamatosan megjelenő periodikacímeket (nyomtatott és mikrofilm formátumban), több száz-as nagyságrendű, település szerint rendszerezett, de egyéb módon fel nem tárt képeslapgyűjteményt, valamint kaposvári és megyei szervezetek hasonló nagyságrendű aprónyomtatványait foglalja magában, kiegészülve 128 dara⁴bos helyismereti DVD illetve CD állományával. Az őrzéses folyóiratok somogyi témájú cikkeket digitálisan tároljuk, a korábban lapkivágatként őrzött anyagok digitalizálása megtörtént.

b) könyvtáron belül végzett digitalizálás múltja és jelene

Könyvtárunkban ad-hoc módon csaknem egy évtizede végzünk digitalizáló munkákat, amelyeknek összesítése nemrég készült el digitalizálási projektünk előkészületeként. Az évek során csaknem húszezer darab túlnyomórészt újság- és folyóiratszámot, valamint 76 darab könyvet digitalizáltunk, összesen csaknem 125 ezer oldalt. A szerzői jog által megengedett kereteken belül ezek közzététele április közepétől folyamatban van. Az eddig elkészült elektronikus dokumentumok elérhetőek a Somogyi Elektronikus Könyvtárban⁵, szabványos pdf-formátumban, szabadon kereshető szöveggel. Ezen könyvek a korai digitalizáló munka eredményei, ebből következőleg a Könyvtár akkori műszaki feltételeiből adódóan a dokumentumok kizárólag fekete-fehérben kerültek beolvasásra jpeg-formátumban. A beolvasott, de még fel nem dolgozott dokumentumok átalakítása a közzé tehető szabványos formátumra folyamatban van. A további elkészült dokumentumok a belső hálózaton vannak, míg közzétételük jogi lehetőségeit tisztázzuk, illetve ezen dokumentumok olvasói számítógépterminálokra való elérhetőségének módszerét és műszaki hátterét kidolgozzuk. Jelenleg olvasóink kérésére a munkatársak számítógépein tudjuk szolgáltatni a belső hálózaton tárolt félkész- vagy szerzői jogi korlátozás alá eső dokumentumokat. Az eddig elvégzett digitalizáló munka nagy részét második világháború előtti megyei napi- és hetilapok teszik ki mikrofilmről beolvasva, ugyanis az ebből az időszakból származó periodikagyűjteményből csupán néhány fizikai példány maradt fenn az utókornak. A mikrofilmolvasó műszaki fenntartása egyre nehezedő problémát jelent, valamint sem olvasási, sem dokumentum-nyomtatói tulajdonságai nem felelnek meg a kor kívánalmainak. A mikrofilmekekről beszkenelt, kétrétegű pdf-formátumba átalakított újságok alapvetően változtatják meg ezen régi dokumentumok hozzáférhetőségét és kereshetőségét.

c) MANDA-projekt

A Magyar Nemzeti Digitalizálási Archívum, majd 2017-től a Forum Hungaricum Nonprofit Kft. közfoglalkoztatott programja keretében 2013 óta végzünk digitalizáló munkát. 1289 darab⁶ dokumentum került fel eddig a mandadb országos adatbázisába, amely több mint 30 ezer oldalt tesz ki. Az állomány vegyes összetételű mutat: régi napilapoktól, üzemi folyóiratoktól kezdve az úttörő szövetség kiadványaiig terjed a kíná-

³ 2017.09.04-ei adat a katalógus alapján

⁴ 2017.09.04-ei adat a katalógus alapján

⁵ <http://jadox.kaposvar.monguz.hu/jadox/portal/>

⁶ 2017.09.01-ei adat

lat. Pdf-formátumban érhetőek el, némelyik szabadon kereshető szöveggel. Közfoglalkoztatott kollégáink jelenleg is dolgoznak a megkezdett folyóiratok digitális gyűjteményének teljessé tételén az adatbázisba még fel nem került számok pótlásával.

d) Hungaricana-projekt

Pályázati úton az Arcanum Adatbázis Kft. országos szinten elvégezte a megyei könyvtárak állományában lévő a második világháború utáni magyar megyei napilapok digitalizálását, amelyek az Arcanum és az Országgyűlési Könyvtár által üzemeltetett Hungaricana portálon szabadon elérhetőek. Könyvtárunk állományából a Somogyi Néplap, illetve a Somogyi Hírlap számai kerültek digitalizálásra 1951 és 2017 májusa⁷ között. A lapszámok kétrétegű pdf-formátumban érhetőek el, a teljes Hungaricana-gyűjtemény alkalmas a szövegtest szabad keresésére, jelentősen megnövelve a helytörténeti kutatás és a mindennapi olvasói érdeklődés nyújtotta lehetőségeket.

e) a Könyvtár SWOT-analízise (elsősorban digitális szolgáltatások)

Erősségek

- jelentős a régebbi értékes muzeális könyvanyag
- a Somogyi Gyűjtemény egyedülállósága
- maximális törekvés a tervszerű állományalakításra
- az állomány elektronikus feldolgozottsága 99 %-os, állományának adatai elérhetőek az elektronikus katalógusban.
- MOKKA/ODR feltöltés: jelenlét az országos adatbázisokban
- a könyvtár a szakmai minisztérium és a Könyvtári Intézet megyei kapcsolattartója, ajánlásaik és a szakmai joganyagok közvetítője
- egységes informatikai hálózat
- a könyvtárosok a munkaköröknek megfelelő szakirányú végzettséggel rendelkeznek
- szakmai együttműködés a megye könyvtáraival
- WiFi-pont szolgáltatás olvasóinknak

Gyengeségek

- az állományvédelem hiányossága, ebből következőleg sokszor a digitalizálni kívánt dokumentumok rossz állapotban vannak
- a számítógéppark fokozatos amortizációja, avuló technikai berendezések, (ezek fejlesztése szinte kizárólag pályázati úton lehetséges)

⁷ 2017.09.01-ei adat

- lassú szoftverfejlesztés az integrált és a dokumentumkezelő rendszert illetően
- pénzügyi kiszámíthatatlanság
- szakmai ismeretek rendszeres bővítése lehetőségének hiánya (nincs rá fedezet)
- a marketing és a PR tevékenység nem eléggé határozott
- problémás a különböző részlegek közötti együttműködés, információáramlás
- helyenkénti túlzott adminisztráció
- csökkenő létszám, a humán erőforrás hiánya, illetve nem megfelelő elosztása
- az 50 év feletti körében és a 8 általánossal rendelkezők körében alacsony a digitális írástudás szintje
- az internet-használók között magas a kizárólag alapszintű szolgáltatások (e-mail, közösségi oldalak, információk, hírek stb.) használata

Lehetőségek

- az uniós pályázatok és más pályázatok lehetőségének kihasználása
- az intézményekkel (megyei közgyűjtemények, a megye közkönyvtárai, egyetem, nyomdák) és a civil szervezetekkel való kapcsolat erősítése
- kapcsolatok, együttműködés kiterjesztése iskolai könyvtárakra, általuk az iskolákra
- marketing és PR tevékenység hatásosságának növelése
- szponzorok szerzése
- az infokommunikációs technológiára épülő szolgáltatások (távolból elérhető könyvtári szolgáltatások) bővítése
- az e-dokumentumok és ezek szolgáltatásainak kialakítása
- új használói csoportok bevonása
- az olvasók digitális írástudásának megszerzésének, megerősítésének segítése
- a Somogyi Gyűjtemény értékes, egyedülálló darabjainak digitalizálása
- az elektronikus tartalmak tartós megőrzése, hozzáférhetővé tétele
- minőségpolitika, minőségirányítás bevezetése (Minőségpolitikai Kézikönyv elkészítése)
- további közösségi csatornák felhasználása a használókkal való kommunikációban
- további szakmai és egyéb együttműködések kialakítása, fejlesztése
- az intézmény központi szerepéből adódó lehetőségek: ODR szolgáltató könyvtár, a megye könyvtárközi kölcsönzésének központja, a városi lakosság könyv-

tári ellátásának központja, a megye könyvtári módszertani központja, KSZR központ (Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer)

Veszélyek

- a központosítás és a közbeszerzés értelmetlen kiterjesztése
- a pénzügyi központosítás miatt az adminisztráció felszaporodása, ennek ellenére a könyvtár pénzügyi helyzete egyre kevésbé átlátható
- a dolgozói létszám további csökkenése negatívan befolyásolja a szolgáltatások mennyiségét és minőségét
- a hasonló profilú profitorientált cégek és internetes szolgáltatásaik konkurenciát jelentenek
- a központi szakmai irányítás gyengülése
- hanyatló olvasási kultúra, és a kultúra devalválódása
- az épület állagának, a technikai felszereltségnek, a munkakörülményeknek a romlása, és a működési és fenntartási feladatokra fordítható források folyamatos csökkenése
- a szakdolgozók energiájának egy része a közcélú dolgozók betanítására, ellenőrzésére fordítódik
- egyre növekvő adminisztrációs feladatok szakmai téren is
- a szakmunka kiváltása közcélú foglalkoztatással
- közalkalmazotti bérezés alacsony szintje
- költségvetési forráshiány
- szponzorálás hiánya
- növekvő dokumentum- és digitális szolgáltatásárak
- Az 50 év feletti korosztályok tartósan „benragadnak” a digitálisan írástudatlanok táborában

III. VÍZIÓ – JÖVŐKÉP

A Könyvtár intézményi jövőképevel összhangban olyan használóközpontú, folyamatosan fejlesztett digitális könyvtár kialakítása a cél, mely a tudás forrásaként a társadalmi növekedés, a gazdasági fellendülés és az egyéni érvényesülés nélkülözhetetlen bázisa. A megyei könyvtár közszolgáltatásként, a társadalom valamennyi rétege számára időbeli és térbeli korlátozás nélkül, egyenlő esélyű hozzáférést biztosít korszerű gyűjteményéhez és szolgáltatásaihoz. Támogatja az ismeretszerzést, a kompetenciák fejlesztését.

tését, közösségépítő tevékenységével növeli a társadalmi kohéziót. Ezen felül egységesített elektronikus dokumentumállományával adatokat szolgáltat a majdani Nemzeti Adattár Projektbe bekapcsolva a digitalizált állományrészt az országos virtuális vérkeringésbe, a szakági aggregátorok által meghatározott színvonalon.

IV. STRATÉGIAI CÉLOK

a) **Átfogó cél:**

A Könyvtár stratégiájával összhangban minőségi közszolgáltató online szolgáltatás váljon elérhetővé, amely figyelembe veszi az oktatási és a közösségi igényeket, hatékony, gazdaságosan fenntartható, értékközvetítő és értékteremtő funkciókat lát el, bekapcsolódva az országos digitális tartalmakat szolgáltató rendszerbe.

b) **Stratégiai célok**

1. A könyvtár mint közszolgáltatás a társadalom valamennyi rétege számára időbeli és térbeli korlátozás nélkül egyenlő esélyű hozzáférést biztosítson digitális gyűjteményéhez és szolgáltatásaihoz.
2. A helyismereti dokumentumok digitalizálása. Törekedni kell arra, hogy olyan dokumentumok kerüljenek digitalizálásra, melyek csak nálunk, a mi könyvtárunk állományában találhatóak meg
3. Együttműködési rendszer kialakítása más közgyűjteményekkel, a közművelődési intézményekkel, valamint a piaci szereplőkkel – kiadókkal, piaci tartalomgazdákcal, IT fejlesztőkkel – az elektronikus tartalomfejlesztés érdekében.
4. A könyvtár mint a kutatás, az oktatás, a képzés, az egyéni fejlődés, az élethosszig tartó tanulás eszköze, váljon részévé a társadalomnak. Vegyen részt a kompetenciafejlesztésben, a felzárkózás érdekében szervezzen speciális programokat, a funkcionális és a digitális analfabetizmus leküzdésére, az olvasási és szövegértelmezési képességek fejlesztésére, együttműködve más szervezetekkel, valamint a piaci szereplőkkel.
5. Állományvédelem: nagyon fontos a dokumentumok állományvédelme, állagmegóvása, értékmentése. Ez a szempont főként a régi helyismereti (egyedi, csak nálunk fellelhető) folyóiratok, egyéb dokumentumok esetében elsődleges

V. BEAVATKOZÁSOK

- a) 1. cél: **A könyvtár mint közszolgáltatás a társadalom valamennyi rétege számára időbeli és térbeli korlátozás nélkül egyenlő esélyű hozzáférést biztosítson digitális gyűjteményéhez és szolgáltatásaihoz.**

Beavatkozások

- a meglévő szolgáltatások (Somogyi Elektronikus Könyvtár, Hungaricana – Somogyi állomány, MandaDB) folyamatos fejlesztése, figyelembe véve az olvasói

igényeket is. A szolgáltatások rendszeres felülvizsgálata, szükség szerinti módosítása, olvasóbarát szolgáltatások erősítése, fejlesztése.

- a digitalizálási munka felgyorsítása, az e-dokumentumok hozzáférhetőségének biztosítása: a korábban hanyagolt digitális szolgáltatások koordinálásának megszervezése, a korábban beszkenelt állomány közzétehető, szabványos állapotba való javítása
- a belső hálózaton lévő digitális anyag hozzáférhetővé tételéhez különleges olvasói terminálok kialakítása az olvasóteremben (internetkapcsolat és felhasználói USB-port nélküli gépek, csak olvasható hozzáféréssel)
- mind a belső, mind az internetes közzétételhez egy-egy webes felület elkészítése a könyvtári weboldal aloldalaként, hivatkozással a Somogyi Elektronikus Könyvtár, Hungaricana és Manda digitális gyűjteményeihez
- a digitalizálás tervezésénél kiemelten fontos szerepet kapjanak a helyismereti, helytörténeti dokumentumok.
- a hazai és nemzetközi tartalommegosztó rendszerekhez való kapcsolódás feltételeinek megteremtése szabványos dokumentumformátumokkal és metaadatokkal

b) 2. cél: **A helyismereti dokumentumok digitalizálása**

Beavatkozások

- együttműködésben a Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltárával a közös állomány felmérése, a szerzői jogi státusz tisztázása
- együttműködésben a Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltárával a második világháború előtti somogyi sajtótermékek digitalizálása
- a fentebbi folyamatokban a könyvtár és a levéltár által digitalizált állomány közzététele szabványosított formátumban
- képeslapok és aprónyomtatványok digitalizálása a Somogyi Elektronikus Könyvtárba, és egyúton metaadatokkal való ellátása
- a fotógyűjtemény digitalizálása, a szerzői jogok tisztázása és metadatokkal való ellátása
- a szerzői jogvédelem alól mentesülő helytörténeti könyvek digitalizálása és közzététele a Somogyi Elektronikus Könyvtárban
- helyi iratanyagok felmérése és igény szerinti digitalizálása
- helyismereti személyekről, szervezetekről, földrajzi helyekről webes adatbázis létrehozása

c) 3. cél: **Együttműködési rendszer kialakítása más közgyűjteményekkel, a közművelődési intézményekkel, valamint a piaci szereplőkkel – kiadókkal, piaci tartalomgazdákkal, IT fejlesztőkkel – az elektronikus tartalomfejlesztés érdekében**

Beavatkozások

- a digitalizálási stratégia összehangolása a Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltárával

- a pályázati lehetőségek bővülését jelenti, ha más jellegű intézménnyel együtt pályázunk
- intenzívebb kapcsolattartás az integrált könyvtári szoftver fejlesztőivel, hogy jobban ki tudjuk használni a rendszer egyéb lehetőségeit
- a Hungaricana-pályázat kapcsán szerzett együttműködési kapcsolat kiaknázása az Arcanum Adatbázis Kft-vel
- teljeskörű együttműködés az országos digitalizálási stratégia projektvezető intézményeivel és szakmai aggregátoraival

d) 4. cél: **A könyvtár mint a kutatás, az oktatás, a képzés, az egyéni fejlődés, az élethosszig tartó tanulás eszköze, váljon részévé a társadalomnak. Vegyen részt a kompetenciafejlesztésben, a felzárkózás érdekében szervezzen speciális programokat, a funkcionális és a digitális analfabetizmus leküzdésére, az olvasási és szövegértelmezési képességek fejlesztésére, együttműködve más szervezetekkel, valamint a piaci szereplőkkel (digitalizálást érintő pontok)**

Beavatkozások

- tovább kell folytatnunk a használó-képzést, kiterjesztve új területekre, amelyekben már az internet és az elektronikus közösségi színterek használata, az állampolgárok tudatos digitális írástudásának fejlesztése is megvalósul. (Élethosszig tartó tanulás).
- a hagyományos mellett a virtuális tájékozódás eszközeinek megismertetése a könyvtárhasználókkal, a folyamatosan bővülő digitális gyűjtemény intenzív promotálása a használók felé

e) 5. cél: **állományvédelem**

Beavatkozások

- a gyakran használt helyismereti dokumentumok (napi- és hetilapok) digitalizálása és közzététele
- az elhasználdott dokumentumok adat- és értékmentő digitalizálása
- muzeális gyűjtemény állapotának felmérése, döntés az esetleges digitalizálásról és közzétételről
- sajtó fotóarchívum állapotának felmérése, döntés az esetleges digitalizálásról és közzétételről

VI. MEGVALÓSÍTÁS

a) **első ütem: 2017-2018**

- az országos stratégia mintaprojektjeivel egy időben kialakítjuk digitális gyűjteményünk alapjait: az immáron fél évszázadot lefogó, a Hungaricában digitalizált napilapok mellé, folyamatosan bővített formában teszünk plusz tartalmakat a Manda adatbázisába, illetve feltöltjük saját, az integrált rendszer szoftversomagjának részét képező Jadox dokumentumkezelő rendszerben létrehozott saját elektronikus könyvtárunkat

- létrehozunk egy weboldalt a Könyvtár portálján belül, amely tájékoztatja a használókat a digitális gyűjteményről, hivatkozással mindhárom fenti digitális állományra
- beüzemeljük az olvasóteremben a belső hálózaton lévő digitalizált anyaghoz hozzáférést biztosító számítógépet(-ket), a fenti weboldal belső használatra szánt változatán megoldva a dokumentumok böngészését
- együttműködésbe kezdünk a Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltárával a közös digitalizáló munkáról, amelynek hosszú távú eredménye a második világháború előtti Somogy megyei sajtótermékek teljességre törekvő digitalizálása
- jelentős előrehaladás a korábban beszkenelt nagy mennyiségű dokumentum feldolgozásában és közzétételében
- a helytörténeti személyi és intézményi adatbázisban eddig összegyűjtött adatmennyiség közzététele saját webes adatbázisban
- szükség esetén változtatás az országos stratégia által diktált specifikációknak megfelelően

b) második ütem: 2019-2025

- adatmegosztás-feltöltés megkezdése az ekkora remélhetőleg elkészülő Nemzeti Adattár Projektbe
- a megkezdett munka folytatása, a digitális állomány bővítése
- a digitális gyűjtemény kibővítése egyéb dokumentumtípusokkal (fotó, képeslap, helyi irat, aprónyomtatvány, audiovizuális dokumentumok)
- teljes igazodás az országos digitalizálási stratégia irányvonalaival

c) folyamatos tennivalók

- korábban szkennelt helytörténeti anyag szabványosítása, közzététele
- folyamatos digitalizálási munka a MaNDA keretein belül
- stratégiaalkotás és a munka koordinálása
- állományvédelem

VII. ÖSSZEGRZÉS

Az elmúlt évek során sajnos háttérbe szorultak a Könyvtár digitalizálást érintő szolgáltatásai. A Hungaricana-pályázat eredményeként létrejött Somogyi Néplap/Hírlap archívum, valamint a Manda-program során foglalkoztatott kollégák által végzett munka megalapozták egy korszerű, helyismereti digitális gyűjtemény létrejöttét. Mára a helyi napilapok szinte teljes egészében kereshetőek és megtekinthetőek online a második világháborút követő évektől a közelmúltig, a Manda ezt egészíti ki a szocialista rendszer és a rendszerváltás egyéb sajtótermékeinek közzétételével. Emellett megtörtént a második világháború előtti somogyi lapok beszkenelése mikrofilmről, így ezek szabványos formátumra való alakítása és közzététele megkezdődött, így várhatóan a stratégia első ütemében teljes egészében elkészül a könyvtárakban gyakori helytörténeti kutatás leggyakoribb dokumentumforrásának helyi digitális lelőhelye. A helyi sajtótermékeket folyamatosan kiegészítjük a szerzői jogvédelem alól mentesült helyismereti könyvek közzétételével, folyamatosan bővülő kínálatban. A digitalizálás második ütemére min-

dehhez hozzájön az igazodás az országos szabványokhoz és adattárhoz, valamint igény esetén egyéb helytörténeti dokumentumtípusok (állóképek, audiovizuális anyagok, stb.) digitalizálása. Terveink szerint összhangban az országos stratégiával 2025-re Somogy megyében is létrehozuk a nemzeti adattár részeként a korszerű helyismereti könyvtári digitális szolgáltatást.